

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
РОДИННІ ЦІННОСТІ І ТРАНСЛЯЦІЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ДОСВІДУ
ПОКОЛІНЬ**

Матеріали науково-практичної конференції

20-21 травня 2016 року

Харків – 2016

УДК 008:316.73(043.2)

ББК 71.083я431

T65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України;

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва;

Н.М. Роман – доцент, кандидат педагогічних наук.

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;

Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.

Тел.+380 (57) 725-12-36

Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь. Матеріали науково-практичної конференції (20-21 травня 2016 року). – Харків : «Точка», 2016. – 322 с.

ISBN 978-617-669-200-3

У тезах та доповідях, розміщених у збірці, окреслено перспективи збереження родинних цінностей у сучасному глобалізованому суспільстві, які було розглянуто під час роботи науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь», що проходила в м. Харкові 20-21 травня 2016 року.

В конференції взяли участь провідні науковці з різних регіонів України, а також учені з Молдови та Росії. В процесі обговорення теми, досвідчені фахівці в галузях мистецтвознавства, історії, філософії, педагогіки та культури в різних аспектах розглянули родинні цінності та довели, що вони є основою добробуту сучасної людини, запорукою заможності держави й світу в цілому.

У ході роботи конференції проаналізовано й узагальнено як історичні, так і сучасні шляхи творчого відтворення та еволюційного розвитку традиційної культури, яка є основою родинних цінностей. Під час дискусії окрему увагу було приділено обґрунтуванню, систематизації та ефективному впровадженню засобів трансляції соціокультурного досвіду поколінь.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами традиційної культури, національного усвідомлення, самоідентифікації, збереженням родинних цінностей.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008:316.73(043.2)

ББК 71.083я431

ISBN 978-617-669-200-3

© Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, 2016

Ю.А. Конюшенко,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
І науково-експозиційного відділу
Харківського історичного музею
імені М.Ф. Сумцова

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ МЕМОРІАЛЬНИХ
КОМПЛЕКСІВ ВІДОМИХ ПРОСВІТНИКІВ ХАРКОВА З
ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ КЗ «ХАРКІВСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ
МУЗЕЙ ІМЕНІ М.Ф. СУМЦОВА»**

Пріоритетними напрямками діяльності музейних закладів в умовах складної трансформації суспільства є популяризація національної культурної спадщини. Експозиції та виставкові зали ХІМ імені М.Ф. Сумцова репрезентують історію нашого краю починаючи з епохи палеоліту і закінчуючи сучасністю. Проте не всі аспекти цього надрозгалуженого питання докладно висвітлені. В час коли наша держава проходить складний процес державотворення і становлення української нації особливої актуальності заслугоує звернення до прикладів просвітницької діяльності визначних представників інтелігенції Харкова ХІХ – початку ХХ ст. Х.Д. Алчевської, М.М. Бекетова та О.М. Бекетова. Слідуючи за покликом серця до виконання високого людського обов'язку ці люди зробили багато корисних справ для свого народу.

Колекційні збірки ХІМ імені М.Ф. Сумцова маючи значну кількість музейних предметів ілюструють просвітницьку діяльність найвідоміших представників харківської інтелігенції. Ці матеріали мають наукову та експозиційну цінність, окремі з них експонуються на виставці «Харків: історичні етюди ХІХ ст.» інші лише чекають свого часу в фондосховищах.

У рамках роботи з популяризації культурної спадщини співробітники ХІМ імені М.Ф. Сумцова проводять різні за тематикою масові освітні заходи [1, с. 47]. На факультативах і лекціях-презентаціях відвідувачам надається можливість не лише розглянути актуальні історичні проблеми, а й ознайомитися з

оригінальними експонатами з фондів музею, що не представлені в експозиційних залах. Так, у квітні 2015 року авторкою даної роботи, в актовій залі ХІМ імені М.Ф. Сумцова, була проведена лекція-презентація «Меценатська діяльність сім'ї Алчевських та Бекетових». Лекція розкрила не лише цікаві факти меценатської і просвітницької діяльності Олексія Кириловича та Христини Данилівни Алчевських, а й охопила історію родини Бекетових. Родзинкою лекції, що супроводжувалася відео-презентацією, став показ оригінальних експонатів із фондової колекції ХІМ імені М.Ф. Сумцова, пов'язаних з родиною Алчевських і педагогічною діяльністю Христини Данилівни та просвітницькою діяльністю Бекетових.

Відома просвітителька і педагог, жінка з чийм ім'ям пов'язаний розвиток недільних шкіл Христина Данилівна Алчевська була відома не лише на Слобожанщині та Російській імперії, а й за кордоном.

У 1870 році вона відкрила Харківську приватну жіночу недільну школу, якою керувала більш ніж п'ятдесят років. У школі діяв музей наочних посібників, учнівська бібліотека, підручники з усіх предметів навчання. Невдовзі школа стала зразком організації приватного шкільництва. До досвіду Христини Данилівни зверталися з багатьох куточків країни. Так, показовим прикладом, в цьому контексті, є лист до Ради харківської жіночої недільної школи від єпархіального спостерігача шкіл церковно-приходських та грамотності Миколи Добротіна з міста Благовещенська Амурської області датований 26.07.1907 р. (Інв. 8858/167). У цьому листі міститься прохання про пересилку літератури про недільні школи з метою подальшого відкриття подібного закладу в Амурській області.

Цікавими та подібними за змістом є листи, адресовані особисто Х. Алчевській від липня 1907 р. (Інв. 8858/170) та 24 серпня 1907 р. (Інв. 8858/169). У першому, написаному від імені Правління Кочгарського товариства Народної освіти Оренбурзької губернії, просять поділитися практичним досвідом заснування недільної школи, у другому, настоятель Свято-Миколаївської церкви міста Замостя Люблінської губернії просить допомогти літературою та практичними порадами у відкритті недільної школи.

Безумовно, ці документи не лише засвідчують повагу та авторитет Х.Д. Алчевської серед освітян Російської імперії, а й є важливими джерелами в розумінні високих моральних та громадських цінностей інтелектуальної еліти того часу.

Унікальні друковані видання відомої просвітительки є цінним прикладом, необхідним для розуміння розвитку народної освіти Харкова наприкінці XIX – початку XX ст. Публіцистична брошура «Мужицька дитина Василь Стефаник», надрукована у Чернівцях у 1911 році. Х.Д. Алчевській інкримінувалося, що вона викликає в українських селян негативне ставлення до духовенства й інших станів, а також дискредитує в їхніх очах закон. Через заборону цензурою прізвище автора, подається скорочено: «А-евська». Не менш цікавою є книга «Х.Д. Алчевская. Полувековой юбилей» М., 1912 р. (3066), присвячена 50-річному ювілею педагогічної та освітньої діяльності Х. Д. Алчевської, на сторінках якої – теплі, зворушливі привітання з нагоди ювілею, а на фотознімках – Х.Д. Алчевська в різні роки життя.

Книги Х.Д. Алчевської можна знайти у багатьох бібліотеках України, проте унікальні експонати знаходяться саме у фондах ХІМ. До них належать «История открытия школы в деревне Алексеевке Михайловской волости» (Инв. 9770), та збірки мемуарів «Передуманное и пережитое», – М., 1912 (КБ-5162, КБ-3013). Вони особливо цінні тим, що містять власноручні підписи відомої харків'янки. Так, на форзаці першої є присвята доньці Ганні: «Дай Бог, чтобы к тому времени как ты вырастишь легче было жить на свете и приносить обществу пользу. Твоя мама. 11 апреля 1881 г. Харьков», а одна з двох наступних (КБ-5162) містить дарчий напис Христини Данилівни вчительці недільної школи: «Дорогой Ларочке Александровой от любящей ее Х.Д. Алчевской. 24 янв. 1916 г.».

Серед інших, не менш серйозних експонатів музейної колекції, дбайливо зберігається раритетний фотоальбом «Харьковская частная женская воскресная школа» 1895 року (А-69). Світлини Христини Данилівни разом із викладачками і вихованками в навчальних класах і кабінетах засвідчують той внутрішній дух, який панував у школі і без якого не мали б життя ні бібліотека, ні музей що функціонували в школі. Цей альбом був подарований автору проекту нової будівлі школи – архітектору О.М. Бекетову.

Мистецтво і просвітництво було поєднано в житті й творчості одного з кращих архітекторів нашого міста – О.М. Бекетова. Певну роль тут відігравав родинний чинник: одружений Олексій Миколайович був на доньці Х.Д. Алчевської Ганні, а його батько М.М. Бекетов був відомим вченим-просвітителем.

У другій половині XIX ст. у Харкові відбулася важлива суспільна подія. У 1869 році було засновано першу в Україні культурно-освітню організацію – Харківське товариство поширення серед народу грамотності (далі ХТПНГ) [4]. Згуртувавши під своєю егідою визначних діячів науки і освіти Харкова ХТПНГ відіграло провідну роль у піднесенні рівня освіченості народу [2, с. 235].

Одним із ініціаторів заснування та першим головою ХТПНГ був той самий батько знаного архітектора Микола Миколайович Бекетов. Саме він сприяв ефективному функціонуванню органів управління цього об'єднання: загальних зборів, правління, ревізійної комісії. Вже в перші роки були чітко означені найближчі та перспективні плани діяльності, розпочата справа організації власних шкіл. Всі початкові навчальні заклади Товариства поділялися на три групи: щоденні загальноосвітні, ремісничі та недільні [3]. У селах Харківської губернії відкривалися народні бібліотеки-читальні, серед широких верств населення поширювалися дешеві книги. Література, доступна для населення, розповсюджувалася ХТПНГ по всій Російській імперії і мала значні обсяги накладу (119 найменувань і більше мільйона примірників).

На виставці «Харків: історичні етюди XIX ст.» експонується портрет М.М. Бекетова написаний відомою харківською художницею і викладачем М.Д. Раєвською-Івановою (Ж-273).

Його син прийняв естафету просвітництва. Олексію Миколайовичу Бекетову належить розроблення архітектурних проектів будівлі Приватної жіночої школи, перебудови 2-ї школи ХТПНГ (будівлі де розташовувалося Правління товариства, музей наочних засобів) Саме О.М. Бекетов став автором проекту будівлі Харківської громадської бібліотеки, яка відчинила свої двері для всіх харків'ян 1901 року. На фронтоні цієї будівлі вибито рік заснування бібліотеки 1886, рік коли фонд бібліотеки нараховував лише 2 тис. найменувань. Нині це одна з найбільших бібліотек України – Харківська державна наукова бібліотека імені

В.Г. Короленка. У фондах ХІМ імені М.Ф. Сумцова зберігається машинопис автобіографії творчої і педагогічної діяльності академіка архітектури О.М. Бекетова за 50 років (*Інв. 10841*), а на виставці «Харків: історичні етюди ХІХ ст.» представлені фарби, що належали Олексію Миколайовичу (*Р-327*).

Представники двох сімей Алчевські та Бекетови були визначними меценатами, відомими не лише у Харкові, а й інших містах України. На свої кошти вони будували школи і бібліотеки, селища для робітників; за їх сприяння видавалися книжки, організовувалися лекції, шевченківські вечори, зустрічі з театральними групами, концерти та багато іншого.

Безсумнівно, найкращі представники інтелектуальної еліти свого часу, ці люди є справжнім взірцем громадян-патріотів, що боролися за вирішення нагальних проблем суспільства шляхом громадської ініціативи, не чекаючи від влади дозволу або допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конюшенко Ю.А. Сучасний зміст та методи національно-патріотичного виховання молоді / Конюшенко Юлія Анатоліївна, Богданов Денис Валерійович // Теория и практика воспитания современной молодежи: ценности, содержание, технологии : материалы международной научно-практической конференции 26-29 сентября 2012 г. – Луганск-Краснодон, 2012. – С. 45-48.
2. Лейбфрейд А.Ю. Харьков. От крепости до столицы: Заметки о старом городе / А.Ю. Лейбфрейд, Ю.Ю. Полякова. – Харьков: Фолио, 1998. – 335 с.
3. Харківське товариство поширення в народної грамотності (1869-1920 рр.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://meteosecrets.com/harkivske-tovaristvo-poshirennya-narodnoyi-gramotnosti-1869-1920-rr.html>.
4. Харьковское общество распространения в народе грамотности / Автореф. дис. канд. істор. наук – Харків, 1995 / Т.В. Коломиец [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cheloveknauka.com/harkovskoe-obschestvo-rasprostraneniya-v-narode-gramotnosti#ixzz41GeX7Afh>.